

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת ויגש תשפ"ב

ואל יחר אפך (מ"ד. י"ח)

פירש רש"י מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות. בפשטות הפירוש שאמר לו "אל יחר אפך", לפי שדיבר עמו קשות וחשש שיחר אפו בו, ויש להעיר ע"ז, דבפרשת וירא (י"ח. ל"ב) בענין הפיכת סדום כתוב שאברהם אמר להקב"ה "אל נא יחר לה' ואדברה אך הפעם", ואז לא דיבר עם הקב"ה קשות, ועל כרחך הפירוש שכיון שאברהם חשש שמא לא יתקבלו דבריו, לכן אמר אל יחר אפך, וא"כ מהיכי תיתי כאן שדיבר עימו קשות. וביאר הגר"י שההוכחה שדיבר עימו קשות, היא מכך שאמר לו "כי כמוד כפרעה", אמנם לפירוש רש"י בפירוש הראשון שאמר לו שחשוב בעיניו כפרעה, אין להוכיח מזה שדיבר עמו קשות, [אולם לפירושים האחרים אפשר להוכיח].

ואל יחר אפך (ש)

פירש רש"י מכאן אתה למד שדיבר אליו קשות. וביאר באוה"ח דעד עכשיו לא דיבר קשות, משום שחשב שהוא עונש על מכירת יוסף, אבל כשראה שלוקח רק את בנימין, הבין שאין זה שייך למכירה, דהא בנימין לא השתתף במכירה, ועל כן דיבר עימו קשות.

ואל יחר אפך (ש)

וקשה הרי יהודה עצמו אמר מי שימצא הגביע בידו יומת, ובאיזה טענה בא אליו כעת, והביאור כמו שכתב רש"י להלן (פסוק י"ט) "מתחילה בעלילה באת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה", והיינו שטען שכבר מתחילה בא עליהם בעלילה, ולכן דיבר עימו קשות.

ועזב את אביו ומת (מ"ד. כ"ב)

פירש רש"י אם יעזוב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו בדרך מתה. דעת רש"י שא"ל שמא אם יעזוב בנימין את אביו ימות בנימין, וכן משמע בתרגום יונתן דקאי אבנימין. ובאבן עזרא כתב שאמר לו שמא יעקב ימות, ולפי דבריו צ"ע מדוע שאל להם העוד אבי חי, והרי כבר אמרו לו שחי ורק אם יקחו את בנימין יש חשש שימות. וכפירוש האבן עזרא כן נראה בדברי רש"י על הפסוק והיה כראותו כי אין הנער ומת (פסוק ל"א), דפירש "ומת אביו מצרתו", והיינו כפירוש האבן עזרא, וצ"ע, [ועיין בנחלת יעקב כאן]. אמנם בלאו הכי מקשים דלעיל (מ"ג. כ"ז) כבר שאל להם השלום אביכם הזקן וגו', ויאמרו שלום לעבדך לאבינו עודנו חי, ועיין בפירוש הטור עה"ת שהקשה כן, ותירץ שהשאלה בפעם השניה היתה על בריאותו, או שקודם שאל ע"י מליץ ועכשיו רצה לשמוע מפייהם, ועוד תירץ שלא שאל אלא ליכנס בדברים ולקרובם.

ועתה ישב נא עבדך תחת הנער (מ"ד. ל"ג)

צ"ע מדוע שיוסף יסכים לכך שיהודה יעמוד תחת בנימין, וביאר הגר"י דכיון דאת בנימין לא יכל לאסור שהרי יעקב ימות, ולכן יהודה אמר שיעמוד במקומו מדין ערבות.

כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי (מ"ד. ל"ד)

וצ"ב הרי כבר הזכיר כן לעיל, ומ"ט חזר על זה, וביאר בפנים מאירות דיהודה אמר לו שנדר להחזירו לאביו, ואמר לו יוסף שיכול להתיר את נדרו, ואמר לו יהודה שהוא נדר לחבירו ואינו יכול להתירו אלא בפני חבירו כדאיתא בנדרים (דף סה.), וכיון שבשביל להתיר עלי לעלות לאבי, הרי שאעבור על הנדר קודם התרתו, ולכן עליך לשחררו.

ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו (מ"ה. ג')

פירש רש"י מפני הבושה. איתא במדרש רבה "אמר אבא כהן ברדלא אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטן של שבטים לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, כשיבוא הקב"ה ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא על אחת כמה וכמה" ע"כ.

וביאר הבית הלוי (כאף) שיוסף הוכיחם על כך שאמרו לו על בנימין "ועזב את אביו ומת", ואיך הם עצמם כשמכרוהו לא היה אכפת להם מאביהם, וכך הקב"ה יוכיח לכל אחד ואחד על הסתירות שבו, [כגון שאם יאמר שלא נתן צדקה משום שלא היה לו ממון, יוכיחו לו מכך שבזבז לדברים אחרים שהיה לו ממון].

והגר"י? ביאר התוכחה, שע"י שאמר להם אני יוסף, הם הבינו מעצמם את החטא ונבהלו, וכך הקב"ה יוכיח לכל אחד בצורה שיבין מעצמו את חטאיו, שכשיבוא לשמים יראה את כל חטאיו ויבהל, והוסיף הגר"י דזוהי התוכחה הגדולה ביותר.

והחפץ חיים ביאר שהתוכחה הגדולה ביותר לאדם היא שהוא חי בטעות, וכן מובא בשם ר' ירוחם ליבוביץ צ"ל, דלאחי יוסף היה חשבונות, וכשאמר אני יוסף ראו שחיו חיי טעות, וכך הקב"ה יוכיח לאדם שכל החשבונות שלו אינם אמת, ויראה לו שחי חיי טעות, וזוהי התוכחה הגדולה.

וישבת בארץ גושן וגו', וכלכלתי אתך שם (מ"ה. י"א)

הנה יש איסור לרדת מארץ ישראל לחוץ לארץ, אבל כשיש רעב מותר לרדת לחו"ל לשבור הרעב, [ועיין לעיל פרשת לך לך (י"ב)]. וביאר הגר"י דיוסף אמר ליעקב שירד לגושן וכמו שכתוב וישבת בארץ גושן, ואם תאמר הרי אסור לרדת מארץ ישראל לחוץ לארץ, על זה אמר וכלכלתי אתך שם, שיתן להם מזון, ובשעת רעב מותר לירד.

והנה עיניכם הראת וגו' כי פי המדבר אליכם (ש)

פירש רש"י ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש. וכ"כ הרמב"ן, והוסיף וז"ל "ויתכן שאמר להם רק לאמתלא ולפיוס, כי איננה ראייה שידבר אדם אחד במצרים בלשון הקודש כי על דעתי הוא שפת כנען וכו' ורבים במצרים יודעים אותו כי קרוב הוא" עכ"ל, ומשמע דלשון הקודש הוא מפורסם, וקשה דאיתא בסוטה (דף לו.) דפרעה לא ידע לשון הקודש ואם הוא לשון מפורסם איך לא ידעו.

והנה איתא בסוטה (ש) שיוסף לא הבין שפת מצרים, והוסיף לו גבריאל אות אחת משמו של הקב"ה ועי"ז הבין לשונם, וזה מה שכתוב (תהילים פ"א. ו) "עדות ביהוסף שמו בצאתו מארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע", וצריך ביאור מאי שנא שפת מצרים משאר שבעים לשון שיוסף ידע, ויש לבאר דיוסף היה קדוש ומצרים מלאה טומאה, ולכן לא נתפשה בו שפת מצרים, אמנם הקב"ה הרי הוא שוכן אתם בתוך טומאותם, דהיינו שאצל הקב"ה לא שייך זה, וכשהוסיף לו שם הרי קיבל מעלה זו שאין הטומאה נדבקת בו, ולכן פרעה שהיה בתחתית דרגת הטומאה לא ידע לשון הקודש דזה לשון קדושה.

ולבנימן נתן שלש מאות כסף (ש)

יש להקשות מ"ט נתן לו שלש מאות כסף ולא חשש שיקנאו בו אחיו, [וכקושיית הגמ' במגילה לגבי ה' חליפות], וביארו הראשונים (רא"ש, דעת זקנים, רבינו בחיי, חזקוני) דבגיטין (דף מד.) מבואר דהמוכר עבדו כופין אותו שיפדה אותו עד עשרה בדמיו, ודמי עבד הוא שלשים שקלים, ולכן מכיון שכל אחד מהם היה צריך לפדותו בשלש מאות כסף, א"כ עתה שנתגלה להם נחסך

השלב מאות כסף, ועל כן נתן לבנימין שגם הוא ירויח שלש מאות כסף.

ודבריהם מחודשים, וכי על כל אחד ואחד מוטל לפדות בשלש מאות כסף, הא מסתבר לומר שעל כולם יחד לפדותו עד עשרה בדמיו, כיון שמכרוהו יחד, וצ"ע.

ויקם יעקב מבאר שבע וישאו בני ישראל את יעקב אביהם וגו' בעגלות אשר שלח פרעה לשאת אותו (מ"ו. ה')
וצריך ביאור למה רק מבאר שבע נסע בעגלות, והא כבר נסע קודם כדכתיב לעיל (מ"ו. א') ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע, ולמה שם לא הוזכר שנסע בעגלות, וביאר המהרי"ל דיסקין דמקודם היה צריך ליטול רשות מה' ולא ידע אם יסע למצרים, וממילא לא נסע בעגלות, דהרי העגלות ניתנו לו כדי לבוא למצרים, ורק לאחר שהקב"ה אמר לו אל תירא מרדה מצרימה נסע בעגלות, ויש לדון אם היה איסור ליסוע בעגלות כיון דהוי שואל שלא מדעת דאפשר דבבן נח לא נאמר דין שואל שלא מדעת, וכן מובא בשם הקה"י דמהאי טעמא לקח יעקב את בגדי החמודות של עשו, ואם משום שהאבות נהגו כישראל יל"ע אם אסור לישראל להשתמש בחפצי גוי, וצ"ע.

כל הנפש הבאה ליעקב (מ"ו. כ"ו)

פירש רש"י שמשבאו שם היו שבעים שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות. במדרש רבה (פ' צ"ד) כתוב שהשבעים היה חושים בן דן, דמכיון שהיו מרובים נחשב כשנים. והקשה המהרש"א ב"ב (דף קמג:) דלפירוש המדרש רבה מ"ט כתוב בני לאה ל"ג נפש, ובני בלהה ז' נפש, ולהמדרש רבה היה צ"ל בני בלהה ח' נפש, ולא ל"ג, ואפשר לומר בדוחק דמכיון שהיו מרובים אף אשתו נחשבה, אף שבשאר שבטים לא החשיבו הנשים, ולפי זה י"ל שאשתו מבנות לאה היתה, וא"כ שפיר חשיב

בני לאה ל"ג, אבל כאן משום שיצאו מהם עם רב אפשר שכן נחשבו.

ויבך על צואריו עוד (מ"ו. כ"ט)

פירש רש"י אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע ע"כ. ומה שקרא דוקא עכשיו קריאת שמע, צריך לומר שהגיע זמן קריאת שמע. ויש שביארו שיעקב חשש שתהיה כל אהבתו ליוסף, ולכן קרא קריאת שמע, להראות שאהבתו היא להקב"ה, אמנם הגרי"ז לא היה ניחא ליה בזה, [והתבטא על כך שאנשים מכניסים את היצה"ר שלהם באבות הקדושים], אמנם כעין זה פירשו המלבי"ם ומהרי"ל דיסקין.

ואפשר לומר כעין מה שכתב החינוך (מצוה שכ"ב) דמה שלוקחים ד' מינים בסוכות, הוא בכדי ליחד את השמחה שיש בזמן זה בגלל הקציר להקב"ה, וא"כ י"ל שיעקב רצה ליחד את השמחה בראיית יוסף להקב"ה.

ויבך על צואריו עוד (ש)

אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע. מקשים מ"ט יוסף לא קרא קריאת שמע, ותיירץ בשפתי חכמים שהיה טרוד בכיבוד אב, והעוסק במצוה פטור מן המצוה, ועוד תירץ שפטר עצמו בפסוק ראשון מחמת טירדא, [וכדאיתא בברכות (דף יג:) פסוק ראשון זהו קר"ש של רבי יהודה הנשיא, שטרוד עם התלמידים], וצ"ע בתירוץ זה דאם היה טרוד במצוה פטור לגמרי, כתירוצו הראשון, ואם היה טרוד טירדא דעלמא, וכי עי"ז נפטר בפסוק ראשון בלא שאר הפרשיות, וצ"ע. ה"ט"ז והגר"א הקשו מ"ט יעקב לא הפסיק מפני היראה, והרי יוסף היה מלך, ותיירצו שקרא פסוק ראשון, ומבואר בדבריהם דלא כשפתי חכמים, אלא גם יעקב קרא רק פסוק ראשון, [ויוסף לא קרא כלל].

דברי רבינו ראש הישיבה שליט"א

במעמד סיום 63 מסכתות מכות ע"י בני החבורה דש"ב

לע"נ רשכבה"ג רבינו מרן ראש הישיבה זצוק"ל לרגל יום השנה הרביעי - הנוכה תשפ"ב

ב"ה שיש בישיבה הרבה סיורים כה יתן וכה יוסיף, זה שמחת התורה אע"פ שמצד אחד מסכת מכות זה לא כ"כ הרבה דפים, ולשמחה מה זו עושה, כתוב בגמרא אמר אביי כי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא, לא כתוב בגמרא איזה מסכתא לא כתוב בבא בתרא כתוב שלים מסכתא, כל מסכתא שגומרים זה יומא טבא לרבנן מצד שהשלים מסכתא כל מסכתא זה שלים מסכתא, ואפשר ללמוד מחנוכה שמצאו בסה"כ פך אחד בחותמו של כהן גדול ומזה דלק לשמונה ימים ואח"כ כבר יכלו הלאה להמשיך, יוצא שכל האור שהיה זה מפך אחד אבל זה פך שהיה בחותמו של כהן גדול, אם לומדים באמת בטהרה אפילו אם הכמות היא לא כ"כ מרובה, אבל בחותמו של כהן גדול זה משפיע ועושה שיהיה מוסיף והולך, ממכות מגיעים לנשים ונזיקין וככה זה מביא הלאה והלאה, מגרעין אחד בתורה צומח וצומח.

ב"ה באמת אפשר לומר שבני החבורה לומדים בהתמדה סוגיות שיש שם הרבה ידיעות, דף ט' בכתובות הוא מהסוגיות הידועות בש"ס, וב"ה הציבור לומד את זה כמו שצריך, אבל דברי תורה צריכים חיזוק תמיד, צריכים להמשיך לא להרפות גם להתקדם הלאה וגם לחזור על מה שלומדים, וכמובן שאנחנו כל פעם מרגישים, על אף שאולי בחייו לא כ"כ הרגשנו, אבל לאחר פטירתו מרגישים כל הזמן את מה שרבינו מרן הראש ישיבה זצוק"ל השריש בישיבה, זה דברים שלא ניתן לומר אותם, אך מרגישים את זה, כל בחור שנמצא בישיבה מרגיש את האוירה המיוחדת, מה שהראש ישיבה השפיע והשריש בישיבה ובעז"ה שזה ימשיך הלאה לדורי דורות. הקב"ה יעזור שכולם בעז"ה ימשיכו להתעלות ויהיו תלמידי חכמים, וכשם שסיימו מסכת מכות ככה יסיימו וידעו את כל התורה בעז"ה.

הבהרה: בשיחת רבינו ראש הישיבה שליט"א שהובא בשבוע שעבר נדפס המשפט הבא שהוא טעות העורך: עשו כמו היום הפיצו לשון הרע עליו, דאגו לתפוס אותו שהוא לא יודע עוקצין ורצו לפטר אותו.

לע"נ

המחנך הרה"צ רבי צבי בנימין

בן הג"ר פנחס וולף זצוק"ל

נלב"ע ז' טבת תשנ"ט ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ מרן הגאון האדיר רבי חיים

בן הגאון רבי רפאל אלתר שמואלביץ זצוק"ל

ראש ישיבת מיר

נלב"ע ג' טבת תשל"ט ת.נ.צ.ב.ה.